

ISSN 2245-3539

Orientering

Nr. 58 - September 2021 – 27. årgang

- s. 1 Siden sidst – formand og arkivleder ser tilbage
- s. 2 Indkaldelse til Generalforsamling: 21. sept.
- s. 2-3 En efterlysning – og fundet
- s. 3-4 En skole går en skole kommer
- s. 5 Bytte, bytte gårde – i 1664
- s. 6-7-8 Politik er også lokalhistorie
- s. 8. Kalender, adresser m.v.

Siden sidst - af Susanne Poulsen og Tage Rødby Jensen

Efter vi blev lukket i december 2020, måtte besøgende og frivillige først komme på arkivet igen i maj 2021.

Dejligt da vi måtte komme igen. Vi fortsætter med at modtage og registrere materialer, som vi plejer at gøre.

Det blev besluttet at udarbejde et årsskrift som compensation for manglende arrangementer og lukning af lokalerne. "For-årsskriftet" udkom i marts 2021, og "omdelerne" måtte i arbejde igen, - tak til dem.

Tak til bidragydere, som leverede artikler og billeder.

De 50 ekstra hæfter er (næsten) alle blevet solgt – bl.a. gennem "Let-Køb" i Toreby uden fortjeneste til Michael!

Vi er nu i gang igen efter sommer og har haft besøg på arkivet. Det er altid dejligt når folk kommer og besøger os.

Vi glæder os til at holde Arkivernes dag, det bliver lørdag den 13. november, hvor vi håber at se rigtig mange at Jer til snak, hygge og kaffe og kage.

Tage Rødby Jensen – arkivleder
og Susanne Poulsen - Formand

BEMÆRK: Generalforsamlingen – 21. sept. - holdes i FORSAMLINGSGÅRDEN, Torebyvej 46. Foreningen er vært ved kaffe/te og kage.

Kontingent for 2022 kan indbetales allerede nu.

kr. 200 for "familie-medlemskab" og firmaer

kr. 150 for "enkelt-medlemskab".

- Betal kontant ved dit besøg i ARKIVET – eller ved generalforsamlingen.
- Har du "net-bank" – benyt vores konto nr. 5359 0243551, - husk at oplyse "afsender".

Herved indkaldes til **ordinær generalforsamling i**
Toreby Sogns Lokalhistoriske forening og Arkiv,
tirsdag d. 21. september 2021 kl. 19,00
i ”Forsamlingsgården”, Torebyvej 46, Toreby.

Dagsorden:

- 1. Valg af ordstyrer/dirigent**
- 2. Beretning fra Lokalhistorisk Forening** v/Susanne Poulsen (kan læses på side 3)
- 3. Beretning fra Arkivet** v/Tage R. Jensen
- 4. Fremlæggelse af det reviderede regnskab** v/Per Poulsen
Hvis nogen vil have regnskabet tilsendt, bedes henvendelse rettet til bestyrelsen.
- 5. Indkomne forslag.** - Forslag skal være bestyrelsen i hænde senest 8 dage før generalforsamlingen.
- 6. Arbejdsplan, budget og fastsættelse af kontingent.**
- 7. Valg.** På valg er:
  - a. **Bestyrelsen:** Susanne Poulsen, Knud W. Hansen (modtager genvalg) og Otto Sørensen.
  - b. **Suppleant:** Niels Lück (modtager genvalg).
  - c. **Revisorer:** Irma Jørgensen (modtager genvalg).
  - d. **Revisorsuppleant:** Jesper Smith (modtager genvalg).

Alle valg er naturligvis ”frie”, og bestyrelsens forslag er til forhandling.

8. Eventuelt.

FØR generalforsamlingen: Det talte ord – ved Leif Jeppesen

Leif Jeppesen, tidligere forstander på ”Produktionsskolen Sundtoftegård”/”MultiCenter Syd” har valgt at kalde sit indlæg: **”Mennesker jeg mødte”**.

Leif Jeppesen ønsker at lade det talte ord tale, - så det bliver ikke et ”lysbilledforedrag”, - - - men ..

EFTERLYSNING – og fundet!

Af Knud Wilster Hansen og Otto Sørensen

På en tur i slutningen af august 2021 ned af Åbakken i Toreby mødte jeg et for mig uforklarlig hul hvor fortovets kantstenslinje var ført henover en brønd, der var så dyb at dens bund ikke kunne ses.

Mysteriet fortsættes på side 3

Brøndhullet var ca. 1½ m i diameter. Den var sat med brændte mursten. Den vil blive kastet til og forsynet med et kraftigt dæksel og yderligere minimum en ½ m jord og herefter asfalteret - og atter være væk.

Området blev sat til med boliger i perioden fra 1968 og frem. I lokalarkivet har jeg set kort fra 1954, og her er der kun marker at se på området og ikke et evt. hus eller ejendom.

Jeg fik kontakt til Otto Sørensen (kollega til mig i Arkiv og Lokalhistorisk Forening), Han fandt gamle kort og gårdoplysninger i arkivet.

Otto fortæller: På et kort fra 1808 kan vi se, at der langs Åmarksvej lå en række gårde, som hver har deres historie, men lad os holde os til gård nr. 35, som lå der, hvor brønden blev fundet.

Gården hed "Skindergården" efter navnet på fæsteren i 1762: Lars Skinder. Gården

var "mensalgods" (jord, som var knyttet til et kirkeembede og bidrog til underholdet af en kirkelig embedsmands husstand).

Familien Skinder havde gården i fæste indtil 1853/1856 (6 slægtsled). Herefter hed fæsteren Peder Pedersen.

1916 købte August Hansen Aagaard gården af Fuglsang.

Senere ejere er: Valdemar Høegh, Kjeld Raahauge og ?

Gården blev udflyttet (nedrevet og fysisk flyttet) omkring 1820, og "den" ligger nu længere ude af Åmarksvej som nr. 29. Nye bygninger er opført i mellemtiden (Arkivet har et foto fra ca. 1950).

Gårdens jord blev – sammen med jorden fra gård nr. 34 (nedrevet ca. 1970) brugt til et nyt parcelhusområde: Åbakken og Mosevænget!

Vi vil være meget glade, hvis nogen kan bidrage med fortællinger, fotos eller andet materialer til os på lokalarkivet, som holder til ovenpå Toreby Plejecenter. Der er åbent tirsdage mellem kl. 19 og 21.

En skole "går" – en skole "kommer"!

Tage Rødby Jensen og Otto Sørensen

"Sundtoftegård" er ikke længere! – Bygninger og område har sidst huset FGU (Forberedende Grunduddannelse, som er en statslig "erhvervsskole", som afløste

produktionsskolerne). FGU benytter foreløbig bl.a. Toreby Skole, men forventes at flytte til lejede lokaler i Nykøbing i det nye år.

Før Produktionsskolen ("Sundtoftegård" og "MultiCenter Syd") havde "Eggert Pedersens Planteskole" en meget stor virksomhed, og før den igen var det en "bondegård" udflyttet fra Nagelsti.

Her ses et par fotografier fra lige før det hele var væk.

Store beslutninger og store maskiner kan udrette store "bedrifter".

Tage Rødby Jensen har foto-dokumenteret hele nedrivningsprocessen og Ole Carlslund har i film og foto dokumenteret bygninger og område inden nedrivning. Alt er overdraget "Toreby Sogns Lokalhistoriske Forening og Arkiv".

Sundby skole – er på vej med et større byggeri.

Tage Rødby Jensen og Otto Sørensen

Også her har Tage Rødby Jensen været på pletten, og han har fulgt byggeriet fra de første jordarbejder.

En infotavle giver et godt overblik over byggeriet, som det forventes at stå færdigt til skoleåret 2023-24.

Bytte, bytte gårde! – Kongen byttede med dronningen - så ”Fuglsang” blev mere ”samlet”? – i 1664! – af Otto Sørensen

Dronning – Sofie Amalie (1628-1685) - som ejede Fuglsang - byttede sig i 1664 til gårde, huse m.v. som lå i Toreby Sogn mod gårde m.v. som lå i andre sogne:

- Flintinge: 13 selvejergårde + 1 ¼ øde jord, 8 fæstegårde, 1 ødegård, 1 øde husplads, 2 husmænd, 1 by-smedie og halvdelen af byens fællesskov.
- Sløsserup: 3 selvejergårde, 3 fæstegårde samt skov til de nævnte gårde.
- Nagelsti: 10 fæstegårde, 2 kvart-fæstegårde, 4 husmænd og disse gårdes andel i skovloden til Toreby og Nagelsti.

Disse gårde m.v. blev således overtaget af Dronningen og skulle administreres fra Fuglsang, som hun ejede personligt.

Kongen (Frederik d.3.) fik til gengæld gårde i Vantore, Herritslev, Frejlev, Skårup, Egholm, Unnerup og gårde i flere andre landsbyer.

I 1670 dør kong Frederik d.3. og Sofie Amalie bliver Enkedronning. Hun overtager derfor sin ”enkepension”: Nykøbing Slot og alt krongods på Lolland og Falster!

Fuglsang har sandsynligvis allerede i 1600-tallet mange fæstegårde i sognet, og i de følgende år overgår flere til Fuglsang, som omkring 1800 ejer alle gårde i Toreby Sogn – og administrerer selvejer-gårdenes skatter til stat og konge.

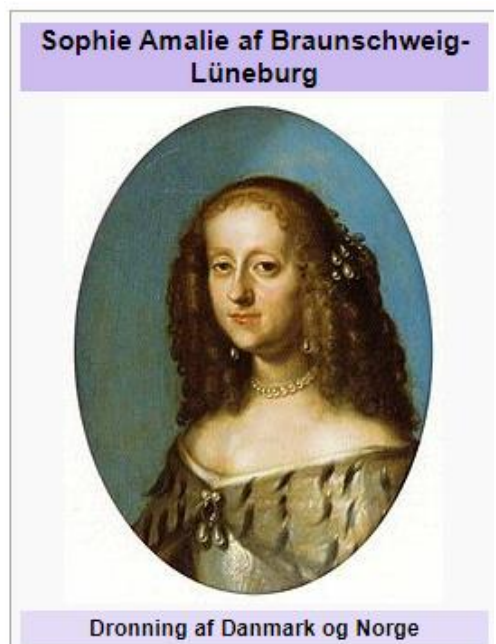
Nogle af gårdene frikøbtes af deres fæstere (eller andre) i slutningen af 1800-tallet og resten senest i 1916-19.

Dokumentet viser også, at kongen og staten ejede gårde spredt i landsbyer i mange sogne, som det også fremgår af Kong Valdemars (Sejrs) Jordebog – ført i perioden fra 1190 og frem til 1300.

”Bytte gårde” var en meget udbredt praksis i 15-1600-tallet. En af store godssamlere på Lolland var Krenkerups ejere – Gøjerne. Det fremgår af det ”regnskab”, som Eline Gøje har opstillet i sin ”Jordebog” fra 1552.

Gårdene i Grænge blev ”byttet” til eller opkøbt af Krenkerup eller Ålholm.

Det er fantastisk, at der er bevaret dokumenter så langt tilbage. Bare ærgerligt, at det ikke fremgår, **hvilke** gårde og huse, der er tale om.

Men først en kort oversigt:

Fra de ældste tider blev landsbyernes interne forhold styret af bønderne selv, ved afgørelser under bytræet – ”bystævnet”.

Toreby sogn har ”bytræer” i Nagelsti (foto), i Flintinge, i Toreby og i Neden Toreby.

Landsbyens regler blev husket fra generation til generation og først nedskrevet ret sent i en ”skrå” (lov), som skulle godkendes af godsejeren. Vigtigere sager – som retssager vedr. grove forbrydelser - sorterede under

herremanden og de udnævnte birkedommere – og - i sidste instans - under kongen, som rejste rundt i riget for at dømme i retssager – og indsamle sine skatter – eller forbruge dem ved store gilder under ophold på storgårdene.

I løbet af 17-1800-tallet fik sognene mulighed for en vis indflydelse på skole- og fattigvæsen. Reglerne for udpegning af ”styrelse” må blive en anden gang.

Fra 1841 blev der ved lov indført ”**sogneforstanderskab**”. Herremanden, præsten og 4-9 stor-bønder (eller stor-forpagtere) blev valgt/udpeget.

I 1867 blev ”sogneforstanderskabet” afløst af ”**sogneråd**”. **Toreby Sogn** var indtil 1970 en selvstændig kommune – en ”sognekommune”. Det betød, at der hvert fjerde år skulle vælges et sogneråd, som valgte en sognerådsformand (”borgmester”). Politiske partier opstod, og deres historie vil vi også gerne have kendskab til.

Lokalhistorisk forening og Arkiv efterlyser derfor materiale og oplysninger om politiske partier, som har virket i Toreby Sogn. Det kan være protokoller og andet skriftligt materiale, fotografier af politikere og meget gerne henvisninger til personer, der kan fortælle et politisk partis lokale historie.

I 1970 dannedes Nykøbing F. ”stor-kommune”, og Toreby socialdemokrati dannede sammen med Tingsted, Systoftes og Nykøbings partiforeninger en **Fællesledelse**.

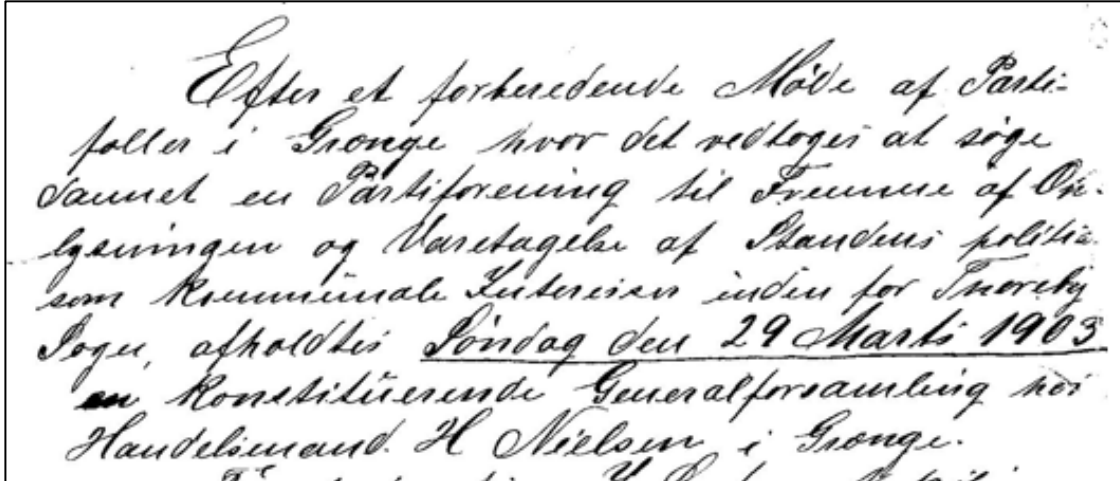
Socialdemokratiet i Toreby Sogn fortsatte – under navnet ”Socialdemokratiet Nykøbing Lolland”, som i 2003 blev sammenlagt med Nykøbing partiforening (og Tingsted/Systofte) til ”Socialdemokratiet i Nykøbing F kommune”. Dermed var ”selvstændigheden” ophørt.

Endnu en kommunesammenlægning gjorde det nødvendigt med et nyt navn og en ny struktur. ”Socialdemokratiet i Guldborgsund kommune” dækker nu de tidligere kommuner Nykøbing, Nysted, Sakskøbing, Stubbekøbing, Nørre Alslev og Sydfalster.

Her følger nogle ”pluk” fra Socialdemokratiets gamle protokoller:

Den spæde start i Grænge – af Otto Sørensen

Efter et forberedende Møde af Partifæller i Grænge hvor det vedtoges at søge dannet en Partiforening til Fremme af Oplysningen og Varetagelse af Standens politiske som Kommunale Interesser inden for Thoreby Sogn, afholdtes Søndag den 29 Marts 1903 en Konstituerende Generalforsamling hos Handelsmand H. Nielsen i Grænge.

”Oversættelse” ses herunder.

Protokollen indledes således:

”Efter et forberedende Møde af Partifæller i Grænge hvor

det vedtoges at søge dannet en Partiforening til Fremme af Oplysningen og Varetagelse af Standens politiske som Kommunale Interesser inden for Thoreby Sogn, afholdtes **Søndag den 29. Marts 1903** en Konstituerende Generalforsamling hos Handelsmand H. Nielsen i Grænge.”

”Forretningsfører I. Larsen, Nykøbing, - - indledte med at omtale Sammenslutningens Betydning for Underklassen i Byerne og på Landet og hvad der burde gøres for at nå frem til mere social retfærdighed og Indflydelse på Lovgivningen om (?) vores Kommunes Styrelse.”

Det blev besluttet, at navnet skulle være: **”Socialdemokratisk Forening for Thoreby Sogn”**.

Herefter gik man over til valg af bestyrelse: H. Nielsen, formand, Skomager H. Jørgensen, John Nielsen, Skrædder J.P. Hansen, Laur. Marthinsen, Høker Chr. Larsen. - Suppleanter: Husmand Jørgen Nielsen, N.P. Andersen.

Revisorer: Smed Jørgensen og Carl Jensen.

Efter en lille pep-talk (gengivet i protokollen) afsluttede I. Larsen generalforsamlingen og ”rejste” hjem til Nykøbing.

Det var modige **mænd**, der dengang turde bekende kulør og stifte et politisk parti. Hvem var de? Hvem er deres børn? Børnebørn? Oldebørn? I bor måske i sognet? Socialdemokratiet kom til at arbejde tæt sammen med de **fagforeninger**, der allerede var startet. Også fagforeningernes lokale historie har vores interesse!

Navne på næste side.

På fotoet (side 7) ses bestyrelsen i 1963 ved 60 års jubilæet.

Forreste række fra venstre: Aksel Olander, Adam Bach, Marie Steinmeyer, Villy Rasmussen

Bageste række fra venstre: Egon Nielsen, Arnold Burmeister, Sv. Å. Petersen, Hjalmar Andersen, Evald Petersen, Karl Johnsen, N. A. Petersen

De andre politiske partier i Toreby Sognekommune har sikkert protokoller liggende. - De partiets lokale historie skal fortælles og gemmes. Protokollerne venter på at blive registreret i Lokalarkivet? – Find dem! Kom med dem!

Kalender:

Oktober (sted og tid: se dags- og uge-pressen) – i samarbejde med "Borgerforeningen i Øster Toreby": Fra arkivets gemmer og fra de gamle protokoller.

13. november 2021: Arkivernes dag – i Arkivet – åbent kl 10 – 16. Nyt fra "gamle dage" og hygge om kaffe og kage!

24. jan. SNNB /Stubbekøbing-Nykøbing-Nysted Banen: foredrag ved forfatter, Ole Lenarth Nielsen

marts 2022: Generalforsamling i "Toreby Forsamlingsgård".

ARKIVET's adresse er: Åmarksvej 5¹, 4891-Toreby

Bestyrelse m.m.:

Susanne Poulsen (formand), Sakskøbingvej 13, 4891-Toreby, (2365 4985)
swp62@outlook.dk

Ingolf Møller Pedersen, Grænge Skovvej 14, 4891-Toreby, (2088 6352)
Per Poulsen (kasserer) Sakskøbingvej 13, 4891-Toreby (2163 7686)
perlp54@gmail.com

Otto Sørensen (redaktør), Møllevvej 14, 4891-Toreby, (5486 9466)
otto@flintinge.eu.

Knud Wilster Hansen, Gl.Landevej 19, 4891-Toreby (5486 9615)
reklamemix@hotmail

Egon Lintner, Flintingevej 7, 4891-Toreby, (5486 9438)

Jesper Smith, (suppleant) Kettingevej 5, 4892-Kettinge (2961 7930)
js@fuglsangkunstmuseum.dk

Niels Lück, (suppleant) Klosterstræde 9, 4800-Nykøbing F. (2085 1428)

Tage Rødby Jensen (Arkivleder), Lindevænget 20, 2.th., 4800-Nykøbing F
tagerodby@live.dk (5174 6216)

Arkivet: 2929 0090 – og *info@torebyarkiv.dk*

Facebook: *toreby arkiv*

Arkivets hjemmeside: *torebyarkiv.dk/*

Bank-konto: 5359 0243551 - Husk at oplyse navn og adresse. - Kontingent: kr. 200 (husstand) – kr. 150 (enkeltmedlem).